

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Łodzi

LLO.410.002.05.2017

P/17/071

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Łodzi

ul. Kilińskiego 210, 90-980 Łódź

T +48 42 239 32 00, F +48 42 239 32 90

llo@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł
kontroli

P/17/071 – Zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży

Jednostka
przeprowadzająca
kontrolę

Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Łodzi

Kontroler

Krzysztof Serwa, specjalista k. p., upoważnienie do kontroli nr LLO/14/2017 z dnia 10.01.2017 r.

(dowód: akta kontroli str. 1)

Jednostka
kontrolowana

Gimnazjum Nr 5 im. Mikołaja Kopernika, ul. Kostromska 50, 97-300 Piotrków Trybunalski¹

Kierownik
jednostki
kontrolowanej

Ewa Sipa, Dyrektor Szkoły

(dowód: akta kontroli str. 2-3)

II. Ocena kontrolowanej działalności²

Ocena ogólna

W okresie objętym kontrolą w Szkole obowiązywały Szkolny Program Wychowawczy³ i Szkolny Program Profilaktyczny⁴, uchwalone zgodnie z art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁵. Mimo że w SPW nie zidentyfikowano zjawiska cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży, to w roku szkolnym 2015/2016 i w latach następnych zostało w nim uwzględnione zagadnienie „Uświadamiania konsekwencji stosowania przemocy w środkach audiowizualnych (telefon komórkowy, internet)”.

SPP *został* opracowany w sposób nierzetelny i nie obejmował zjawiska cyberprzemocy. Oparto go na nieudokumentowanej diagnozie problemów w roku szkolnym 2013/2014, zaś w kolejnych latach diagnozy takiej w ogóle nie dokonywano. Określone w SPP cele są niemierzalne, a choć przewidziano przeprowadzenie ewaluacji tego programu, nie określono w nim strategii ewaluacyjnej ani wskaźników pozwalających na pomiar jego efektywności. Wskazane braki uniemożliwiają dokonanie oceny skuteczności podjętych działań.

W badanym okresie w Szkole realizowano wynikające z postanowień SPW zadania edukacyjne i profilaktyczne. Jednakże brak diagnozy zjawiska cyberprzemocy w szkole nie pozwala na ocenę spójności i adekwatności zaplanowanych i podejmowanych działań do skali zjawiska. Działania te polegały przede wszystkim na prowadzeniu na zajęciach lekcyjnych działalności informacyjnej o tematyce dotyczącej cyberprzemocy, a także zagrożeń i korzyści z powszechnego dostępu do

¹ Zwana dalej Szkołą lub Gimnazjum.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie

³ Zwany dalej SPW.

⁴ Zwany dalej SPP.

⁵ Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 ze zm. zwana dalej ustawą o systemie oświaty.

internetu. Prowadzone były również, zarówno dla uczniów jak i ich rodziców, akcje i projekty profilaktyczne związane z kwestią zapobiegania i przeciwdziałania cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. Działania te realizowane były głównie przez nauczycieli Szkoły oraz pedagoga szkolnego i miały charakter profilaktyki uniwersalnej. Uczniowie Szkoły uczestniczyli także wielokrotnie w zajęciach w tym zakresie, prowadzonych przez Policję oraz specjalistę z Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej⁶. W badanym okresie Dyrekcja Szkoły planowała i realizowała szkolenia kadry pedagogicznej z zakresu cyberprzemocy. Ponadto nauczyciele korzystali ze szkoleń i kursów w ramach samokształcenia i poszerzania warsztatu pracy.

Szkoła nie prowadziła dokumentacji pozwalającej na określenie skali zjawiska cyberprzemocy. Pisemne procedury (zasady postępowania) w tym zakresie, opracowane zostały dopiero w roku szkolnym 2016/2017.

Udzielana pomoc uczniom dotkniętym cyberprzemocą koncentrowała się na spotkaniach z pedagogiem i psychologiem. Szkoła informowała o zaistniałych zdarzeniach cyberprzemocy zarówno rodziców uczniów jak i właściwe instytucje. Szkoła jednak nie otrzymywała informacji zwrotnych od tych instytucji o podjętych przez nie działaniach w tym względzie. Rodzice uczniów dotkniętych cyberprzemocą otrzymywali pełną informację o wystąpieniu takiego problemu jak i przysługujących im środkach ochrony prawnej.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Gimnazjum Nr 5 im. Mikołaja Kopernika w Piotrkowie Trybunalskim jest publiczną szkołą dla dzieci i młodzieży. Szkoła realizuje trzyletni cykl kształcenia edukacyjnego zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego dla Gimnazjów i Szkół Ponadgimnazjalnych⁷.

(dowód: akta kontroli str.37-56)

Opis stanu
faktycznego

1. **Prawidłowość i rzetelność podejmowanych działań dotyczących identyfikowania zagrożeń w zakresie cyberprzemocy dzieci i młodzieży**

1.1. Liczba uczniów Szkoły w podziale na oddziały oraz liczba oddziałów, w poszczególnych latach szkolnych objętych kontrolą, przedstawiała się następująco:

- 2013/2014 - 657 uczniów (w tym: 240 w klasie I, 219 w klasie II, 198 w klasie III), łącznie 26 klas,
- 2014/2015 - 660 uczniów (w tym: 212 w klasie I, 234 w klasie II, 214 w klasie III), łącznie 26 klas,
- 2015/2016 - 659 uczniów (w tym: 226 w klasie I, 204 w klasie II, 229 w klasie III), łącznie 25 klas,
- 2016/2017 - 641 uczniów (w tym: 217 w klasie I, 223 w klasie II, 201 w klasie III), łącznie 24 klasy.

W kontrolowanym okresie Szkoła zatrudniała dwóch pedagogów i jednego psychologa szkolnego. Pedagodzy posiadali ukończone studia magisterskie na kierunku pedagogika w specjalności odpowiadającej prowadzonym zajęciom, oraz posiadali przygotowanie pedagogiczne. Pedagog zatrudniony w 1999 r. posiadał dodatkowo świadectwo studiów podyplomowych z zakresu profilaktyki uzależnień

⁶ Dalej PP-P.

⁷ rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. z 2013 r. poz.532., zwane dalej rozporządzeniem w sprawie podstawy programowej.

i pomocy psychologicznej oraz m. in. ukończony kurs uprawniający do prowadzenia zajęć psychoedukacyjnych, psychoprofilaktycznych i socjoterapeutycznych. Natomiast pedagog zatrudniony w 2001 roku posiadał ukończone studia podyplomowe z zakresu terapii patologii zachowań oraz kurs z zakresu terapii pedagogicznej. Pedagodzy byli zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu pracy wynoszącym po 20 godzin tygodniowo⁸. Posiadane przez nich kwalifikacje niezbędne do zajmowania stanowiska nauczyciela – pedagoga były zgodne z określonymi w § 20 ust.2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli⁹. Szkoła w kontrolowanym okresie zatrudniała także psychologa, który ukończył studia magisterskie na kierunku psychologia oraz posiadał przygotowanie pedagogiczne zgodnie z § 19 ww. rozporządzenia. Psycholog zatrudniony był w niepełnym wymiarze czasu pracy, tj. 10/20 zajęć dydaktyczno – wychowawczych w tygodniu – semestrze. Nadzór pedagogiczny w Szkole był sprawowany poprzez wykonywanie zadań i czynności określonych w art. 33 ustawy o systemie oświaty oraz rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego¹⁰, w trybie planowych lub doraźnych działań. Działania te były prowadzone przez dyrektora szkoły i wynikały z potrzeb placówki. Nadzór pedagogiczny w szkole sprawowali: dyrektor i dwóch wicedyrektorów.

(dowód: akta kontroli str.5-96)

1.2. W ramach szczegółowego badania zagadnień dotyczących problemu cyberprzemocy wśród uczniów Szkoły i rozpoznawania właściwie przez Szkołę skali tego zjawiska, przeprowadzono trzy anonimowe ankiety: wśród uczniów klas I-III gimnazjum¹¹, 30 nauczycieli uczących w tych klasach oraz wśród rodziców ankietowanych uczniów¹². Z dokonanej analizy odpowiedzi udzielonych przez rodziców uczniów i gimnazjalistów na pytanie w ankiecie dotyczące ponownego wyboru tej samej szkoły, „Zdecydowanie tak” odpowiedziało 39% uczniów oraz 35% rodziców, „Raczej tak” - 53% uczniów i 57% rodziców, „Raczej nie” - 5% uczniów oraz 5% rodziców, „Zdecydowanie nie” - 3% uczniów i 3% rodziców.

Badanie ankietowe wykazało, że ze zjawiskiem cyberprzemocy zetknęło się 54% uczniów, 43% rodziców uczniów i tylko 33% nauczycieli. Pozostałe osoby z ww. trzech grup respondenckich nie potwierdziły, aby kiedykolwiek zetknęły się z ww. problemem.

Szczegółowe badania ankietowe wykazały, że¹³:

- 15% uczniów uznało, że cyberprzemoc dotyczyła ich bezpośrednio, a 10% rodziców uznała, że powyższe dotyczyło ich dziecka,
- 12% uczniów oraz 7% rodziców stwierdziło, że zjawisko to dotyczyło kolegi/koleżanki z klasy, 9% - uczniów i 4% rodziców - że kolegi/koleżanki ze szkoły, z kolei 17% uczniów oraz 21% rodziców - że innej osoby.
- charakter zjawiska został określony (odpowiednio przez uczniów, rodziców i nauczycieli), jako: „Prześladowanie” – 12%, 7%, 3%; „Zastraszanie” – 8%, 11%, 7%; „Nękanie” – 17%, 14%, 7%; „Wyśmiewanie się” – 39%, 30%, 30%;

⁸ Zgodnie z § 2 Uchwały Nr XLVIII/816/06 Rady Miasta w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 22 lutego 2006 r.

⁹ Dz. U. z 2015 r. poz. 1264.

¹⁰ Dz. U. 2015 poz. 1270.

¹¹ Ankieta dla uczniów była wypełniana wyłącznie przez gimnazjalistów, których rodzice wyrazili pisemną zgodę na objęcie ich dziecka badaniem. Zgodę taką uzyskano od rodziców 95 gimnazjalistów.

¹² Ankieta dla rodziców (wraz z prośbą o wyrażenie zgody na objęcie ankietą ich dziecka) została przekazana do rodziców 115 uczniów (w tym wszystkich 55 uczniów klas trzecich oraz 30 uczniów klasy drugiej i 30 uczniów klasy pierwszej). Zwrocone zostały 105 wypełnione kwestionariusze Ankiety dla rodziców, z czego 52 – przez rodziców uczniów klas trzecich, 26 – przez rodziców uczniów klasy drugiej, oraz 27 przez rodziców uczniów klasy pierwszej.

¹³ Odpowiedzi dotyczą osób, które kiedykolwiek zetknęły się z cyberprzemocą wśród uczniów Szkoły. Punkty procentowe wskazano w odniesieniu do ogółu badanych populacji.

„Rozsyłanie kompromitujących materiałów” – 22%, 14%, 20%, „Włamywanie się na konta pocztowe i konta komunikatorów w celu rozsyłania prywatnych lub fałszywych informacji” – 4% uczniów i 4% rodziców; „Innych form” – 2% uczniów,

- nauczyciele wskazali, że osobami ujawniającymi cyberprzemoc byli: Uczniowie – 30%, Rodzic – 20%, Nauczyciel/wychowawca – 13%, Dyrekcja szkoły – 3%, Policja – 3%,
- uczniowie wskazali, że o pomoc w momencie wystąpienia cyberprzemocy zwrócili się oni do: Rodziców - 16%, Nauczyciela/wychowawcy ze szkoły – 6%, Kolegi – 2%, Innej osoby – 4%, a 31% nie zwróciło się do nikogo o pomoc w tej sprawie,
- z kolei rodzice gimnazjalistów zwrócili się o pomoc do: Nauczyciela 13%, Dyrekcji szkoły – 5%, Policji - 8%, Innej osoby – 4% lub też - Nie zwracali się o pomoc – 23%,
- fakt ujawnienia sprawcy cyberprzemocy potwierdziło: 33% nauczycieli, 22% rodziców oraz 22% uczniów; przeciwnego zdania było 6% rodziców oraz 8% dzieci; brak wiedzy w tym zakresie potwierdziło: 3% nauczycieli, 15% rodziców i 21% dzieci,
- 30% nauczycieli, 30% rodziców i 38% uczniów stwierdziło, że cyberprzemoc ustąpiła po ujawnieniu sprawcy, przeciwnie zaś wypowiedziało się 7% rodziców i 6% dzieci, natomiast 7% nauczycieli przyznało, że nie posiada wiedzy w tym zakresie.

Ponadto na pytanie – „Gdyby dziecko stałoby się ofiarą cyberprzemocy, do kogo zwróciliby o pomoc” - rodzice odpowiedzieli, że do: Nauczyciela/wychowawcy ze szkoły – 71% ankietowanych, Dyrekcji szkoły – 39%, Policji – 67%, Innej osoby – 7%, a 1% z nich w ogóle nie zwracałoby się o pomoc w tej sprawie. Tymczasem ankietowani uczniowie na pytanie – „Gdybyście byli ofiarą cyberprzemocy, do kogo zwrócilibyście się o pomoc odpowiedzieli, że do: Rodziców – 69%, Nauczyciela/wychowawcy – 38%, kolegi – 25%, Innej osoby – 6%, natomiast 19% do nikogo nie zwróciłoby się o pomoc w tej sprawie.

(dowód: akta kontroli str.97-136)

1.3. Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o systemie oświaty do zadań dyrektora szkoły należy stwarzanie uczniom warunków do harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne. Jednym z narzędzi służących do realizacji tego zadania jest, szkolny program profilaktyki, który – stosownie do wymogów zawartych w rozporządzeniu w sprawie podstawy programowej – powinien być dostosowany do potrzeb danego środowiska.

W kontrolowanym okresie działalność edukacyjna szkoły była określona m. in. przez SPP i SPW. Przy konstruowaniu tych programów w roku szkolnym 2013/2014 i 2014/2015 nie brano pod uwagę zjawiska cyberprzemocy.

Aczkolwiek - jak wyjaśnił Dyrektor Szkoły - po wystąpieniu cyberprzemocy w Szkole w roku szkolnym 2013/2014 przeprowadzono diagnozę zjawiska. „Diagnoza prowadzona była w formie rozmów z uczniami szkoły, obserwacji oraz rozmów z rodzicami (uczniów klasy, w której zjawisko wystąpiło). Prowadzone działania pozwoliły stwierdzić, że zjawisko miało charakter incydentalny i dalsza eskalacja zjawiska nie miała miejsca. Wobec powyższego uznano, że nie ma podstaw do modyfikacji SPP i SPW w następnych latach. Jednakże na podstawie doniesień medialnych o rozszerzaniu się zjawiska cyberprzemocy wśród młodzieży szkolnej, uznano, że należy zmodyfikować SPW na rok szkolny 2015/2016 i lata następne.”

(dowód: akta kontroli str.137-241)

Wprowadzie SPP w pozostałych okresach (2014/2015, 2015/2016, 2016/2017) podlegały modyfikacji, jednak pomimo tego nie zawierały one odniesienia wprost do cyberprzemocy.

Wskazana w wyjaśnieniu Dyrektora Szkoły diagnoza zjawiska cyberprzemocy, dokonana w 2013 r., nie została udokumentowana. Brak było, zatem informacji dotyczących jej przeprowadzenia¹⁴. W pozostałych okresach Szkoła nie przeprowadzała takiej diagnozy.

W okresie objętym kontrolą w SPP wskazano, że celem głównym Szkoły było planowanie i wdrażanie oddziaływań profilaktycznych na ucznia, jego środowisko w celu przygotowania ucznia do zdrowego stylu życia i zminimalizowania negatywnych wpływów środowiska oraz własnych ograniczeń. Wskazano także dziewięć celów szczegółowych. Cele szczegółowe obejmowały m. in. eliminowanie agresywnych zachowań uczniów i stosowanej przez nich przemocy oraz kontynuację współpracy z instytucjami zewnętrznymi na rzecz profilaktyki (MOPR, Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna, Sąd Rejonowy, Policja).

Określone w SPP cele nie były mierzalne, tzn. obiektywnie weryfikowalne przy pomocy wskaźników.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że w SPP ujęto cel główny, cele szczegółowe, formy realizacji, planowane efekty, metody przeprowadzenia ewaluacji oraz zadania, które stawia sobie Szkoła. Następnie treści te uszczegółowiono w tabeli obejmującej treści, sposoby jej realizacji oraz osiągnięcia uczniów. Te ostatnie służą, jako miernik i wskaźnik osiągnięcia założonych celów, np. „Umiejętność obrony przed agresją”, „Posiadanie wiedzy, do kogo zwrócić się o pomoc”, „Znajomość konsekwencji popełnienia czynów niezgodnych z prawem”. Dowodem pozwalającym potwierdzić osiągnięcie celu było wykazanie przez uczniów tych umiejętności, co potwierdzały rozmowy, obserwacje, dyskusje podczas zajęć. Potwierdzeniem był także brak powtarzających się zdarzeń związanych z cyberprzemocą, poza dwoma przypadkami na przestrzeni ostatnich 4 lat.

(dowód: akta kontroli str.242-243)

W SPP zaplanowano działania profilaktyczne dotyczące zapobiegania agresji i przemocy oraz aktom dyskryminacji, w ramach których przewidziano realizację zadań z zakresu profilaktyki uniwersalnej, takich jak: dostarczanie wiedzy na temat procedur postępowania zapewniających uczniom bezpieczeństwo i ochronę przed wszelkimi formami przemocy, konsekwencje prawne i moralne wynikające ze stosowania przemocy, przyczyny i skutki mobbingu rówieśniczego¹⁵. W SPP przewidziano także prowadzenie zajęć profilaktycznych m.in. nt. przyczyn i skutków mobbingu rówieśniczego. Efektem realizacji programu miało być zwiększenie poziomu bezpieczeństwa uczniów w szkole.

SPW począwszy od roku szkolnego 2015/2016 zakładał działania w zakresie przeciwdziałania cyberprzemocy, które były dedykowane tylko dla uczniów Szkoły¹⁶. Efektem realizacji programu miało być m. in. zmniejszenie zachowań agresywnych i ulegania wpływom rówieśników. SPW posiadał ustalony harmonogram działań wychowawczych określający cele działań, sposoby ich realizacji, osoby odpowiedzialne oraz termin realizacji. Zakładał również realizację działań w zakresie przeciwdziałania przemocy dedykowanych tylko dla uczniów.

¹⁴ W szczególności nie wskazano, kto, w jaki sposób oraz w jakim zakresie prowadził i dokumentował obserwacje (czy np. używano arkuszy obserwacji, sporządzano z nich notatki, dokumentowano w inny sposób), kto prowadził rozmowy z uczniami, rodzicami i pracownikami Szkoły oraz czy – a jeśli tak to, w jaki sposób – były one dokumentowane (kwestionariusz wywiadu, notatki, etc.); jakie były wnioski z analizy wyników badania prowadzonego przy użyciu ww. narzędzi (metod badawczych).

¹⁵ W obszarze – Zapewnienie bezpieczeństwa uczniom na terenie szkoły i poza nią- zapobieganie agresji i przemocy oraz aktom dyskryminacji.

¹⁶ W harmonogramie w obszarze „Rozwój społeczny” w celu 7 „Zapobieganie społecznemu niedostosowaniu młodzieży, w którym umieszczono zapis „Uświadamianie konsekwencji stosowania przemocy w środkach audiowizualnych (telefon komórkowy, internet)”.

W SPP przewidziano przeprowadzenie jego ewaluacji poprzez przeprowadzenie ankiet, obserwacji, rozmów (indywidualnych i grupowych). Jednakże nie zamieszczano w nim wyników ewaluacji. Ponadto Szkoła nie dysponuje dokumentacją potwierdzającą przeprowadzanie tych obserwacji i rozmów.

Z wyjaśnień uzyskanych od Dyrektora Szkoły wynika, że ewaluacja wdrożonych działań i przedsięwzięć zawartych w SPP przeprowadzana była poprzez indywidualne rozmowy pedagogów z uczniami i rodzicami oraz pogadanki w klasach. Natomiast w przypadku cyberprzemocy do ewaluacji nie stosowano ankiet, ponieważ nie było takiej konieczności, a uczniowie i nauczyciele nie zgłaszali tego zjawiska. Rozmowy i obserwacje prowadzone przez pedagogów, wychowawców i nauczycieli okazały się w tym zakresie wystarczające. Zatem wprowadzone działania były skuteczne i będą systematycznie kontynuowane. Ponadto Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że ewaluacja SPW i SPP była prowadzona kilkakrotnie w zakresie wybranych obszarów, m.in. ryzyka uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród młodzieży, bezpieczeństwa uczniów w szkole. Przeprowadzano również ewaluację wewnętrzną tematyczną dotyczącą oceny znajomości i przestrzegania norm społecznych w Szkole. Potwierdzeniem przeprowadzonych ewaluacji były protokoły rady pedagogicznej oraz raport z ewaluacji wewnętrznej. Natomiast brak informacji w SPP o przeprowadzonej ewaluacji wynikał z tego, iż cyberprzemoc nie była w Szkole zjawiskiem powszechnym.

(dowód: akta kontroli str.244-246)

Osoby odpowiedzialne za opracowanie szkolnego programu profilaktyki i szkolnego programu wychowawczego uczestniczyły w szkoleniach dotyczących tworzenia takich dokumentów, jak również, czy przy ich konstruowaniu posilkowały się rekomendacjami ORE w tym zakresie.

(dowód: akta kontroli str.244-245)

1.4. Szkoła w kontrolowanym okresie prowadziła także doraźne (nieplanowane) działania profilaktyczne, wynikające z uzgodnień z KMP¹⁷ i PP-P. Terminy realizacji zajęć każdorazowo uzgadniane były z ww. instrukcjami, a zajęcia przeprowadzono poza terenem Szkoły. Wśród nich były zajęcia w ramach programu „Widzę – Reaguję” prowadzone przez funkcjonariuszy policji, czy też „Stop cyberprzemocy” prowadzony na terenie szkoły przez specjalistę z PP-P.

(dowód: akta kontroli str.244-246)

1.5. Objęte kontrolą roczne programy SPW i SPP za lata szkolne od 2013/2014 do 2016/2017 zostały uchwalone – stosownie do art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie oświaty – przez Radę Rodziców w porozumieniu z Radą Pedagogiczną.

(dowód: akta kontroli str.247-258)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na opracowaniu w nierzetelny sposób SPP. I tak:

– w SPP nie określono zadań w sposób bezpośredni odnoszących się do cyberprzemocy. Nie przedstawiono także sposobów realizacji działań zmierzających do zapobiegania i przeciwdziałania cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że w SPP umieszczono, jako jeden z celów szczegółowych: „eliminowanie agresywnych zachowań uczniów i stosowanej przez nich przemocy”. Działania profilaktyczne były realizowane, aby zapobiegać

¹⁷ Komenda Miejska Policji w Piotrkowie Trybunalskim.

szerzeniu się tego zjawiska w ramach działań profilaktycznych dotyczących cyberprzemocy.

– choć z wyjaśnień otrzymanych od Dyrektora wynikało, że SPP został opracowany w zakresie cyberprzemocy m.in. na podstawie: obserwacji, a także rozmów z uczniami, rodzicami i nauczycielami, brak jednak dokumentacji wskazującej na przeprowadzenie takiej diagnozy;

NIK zwraca uwagę, że w kontekście informacji uzyskanych z przeprowadzonego podczas kontroli badania ankietowego, fakt zetknięcia się ze zjawiskiem cyberprzemocy potwierdziła ponad połowa ankietowanych uczniów, a ponad $\frac{1}{3}$ z nich potwierdziła, że dotyczyło ono ich osobiście lub koleżanki/kolegi z klasy albo szkoły. Ponadto ponad $\frac{1}{3}$ ankietowanych nauczycieli wskazała, że zjawisko cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży występuje w szkole, w której uczą. Powyższe dane ankietowe wskazują na zasadność dokonywania przez Szkołę cyklicznej, rzetelnie przeprowadzanej diagnozy zjawiska cyberprzemocy wśród uczniów, podjęcie stosownych działań profilaktycznych oraz ewaluację tych działań.

– w SPP nie określono „strategii ewaluacyjnej”, to jest m.in.: nie wskazano pytań kluczowych (problemów badawczych), nie sformułowano kryteriów ewaluacji, nie zidentyfikowano źródeł potrzebnych informacji. Wprawdzie określono metody pracy (np. badanie ankietowe, obserwacja, rozmowy), jednak nie opracowano narzędzi ewaluacji (odpowiednio do ww. metod – formularze ankiet, arkusze obserwacji, kwestionariusze wywiadu/ wytyczne do wywiadu), nie ustalono harmonogramu ewaluacji ani narzędzi monitoringu jej przebiegu, jak również nie wskazano, kto będzie przeprowadzał ewaluację.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że ewaluacja SPW i SPP była prowadzona kilkakrotnie w zakresie wybranych obszarów, m.in. ryzyka uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród młodzieży, bezpieczeństwa uczniów w szkole. Przeprowadzano również ewaluację wewnętrzną tematyczną dotyczącą oceny znajomości i przestrzegania norm społecznych w szkole. Potwierdzeniem przeprowadzonych ewaluacji były protokoły rady pedagogicznej oraz raport z ewaluacji wewnętrznej. Natomiast brak informacji w SPP o przeprowadzonej ewaluacji wynikał z tego, iż cyberprzemoc nie była w Szkole zjawiskiem powszechnym. Podejmowane działania miały charakter profilaktyczny. Ewaluacja wdrożonych działań i przedsięwzięć przeprowadzana była poprzez indywidualne rozmowy pedagogów z uczniami i rodzicami, pogadanki w klasach, które dowodzą, iż wprowadzone działania były skuteczne.

- określone w SPP cele były niemierzalne, tzn. obiektywnie weryfikowalne przy pomocy wskaźników. Wskaźniki określone w SPP nie pozwalały określić efektywności podejmowanych działań, ponieważ były wskaźnikami produktu, a nie rezultatu.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że wskaźnikami pomiaru efektywności zawartymi w SPP były m.in. „Umiejętność obrony przed agresją”, „Posiadanie wiedzy, do kogo zwrócić się o pomoc”, „Znajomość konsekwencji popełnienia czynów niezgodnych z prawem”. Natomiast dowodem pozwalającym potwierdzić osiągnięcie celu było wykazanie przez uczniów tych umiejętności, co potwierdzały rozmowy, obserwacje, dyskusje podczas zajęć. Potwierdzeniem był także brak powtarzających się zdarzeń związanych z cyberprzemocą, poza dwoma przypadkami na przestrzeni ostatnich czterech lat.

(dowód: akta kontroli str.240 -246)

Aby SPP przynosił pożądane efekty, musi być opracowany w rzetelny sposób, w szczególności opierać się na prawidłowo przeprowadzonej diagnozie, a także określać mierzalne cele, wskaźniki pomiaru efektywności programu (mierniki

osiągnięcia założonych celów) oraz strategię ewaluacyjną, pozwalającą na bieżąco reagować na (wynikające np. z nowych zagrożeń) istotne zmiany w zakresie potrzeb środowiska szkolnego.

Zdaniem NIK, zważywszy na wskazane wyżej okoliczności, a także informacje pozyskane w wyniku badania ankietowego uczniów Gimnazjum, ich rodziców i nauczycieli, konieczna jest weryfikacja prawidłowości opracowania SPP.

Dyrektor Szkoły, jako osoba odpowiedzialna za jej działalność, w szczególności sprawująca nadzór pedagogiczny nad wykonywaniem m.in. zadań wychowawczych, jest zobowiązany do podejmowania tego typu działań. Zwłaszcza, że – jak wskazano wcześniej – szkolny program profilaktyki, by mógł być skuteczny, powinien być dostosowany do potrzeb danego środowiska szkolnego.

Ocena cząstkowa

W roku szkolnym 2013/2014 Szkoła przeprowadziła diagnozę zjawiska cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. Niemniej jednak nie posiadała żadnej dokumentacji pozwalającej na potwierdzenie jej przeprowadzenia. W kolejnych latach szkolnych diagnozy takiej nie przeprowadzano, pomimo że od daty dokonania ostatniej diagnozy minęły 4 lata.

W sposób nierzetelny opracowywano roczne SPP. Przy konstruowaniu tych planów oparto się o przeprowadzoną w roku szkolnym 2013/2014, lecz nieudokumentowaną diagnozę zjawiska cyberprzemocy i niepowtórzoną w latach następnych. Plany te nie zawierały wprost zapisów odnoszących się do cyberprzemocy, nie uwzględniały wyników diagnozy zjawiska cyberprzemocy, nie opisano także zadań i sposobów ich realizacji odnoszących się w sposób bezpośredni do cyberprzemocy. SPP podlegały wewnętrznej ewaluacji jednakże nie została ona udokumentowana. Ponadto określone w SPP cele nie były mierzalne, tzn. obiektywnie weryfikowalne przy pomocy wskaźników. Wskaźniki określone w SPP nie pozwalały określić efektywności podejmowanych działań, ponieważ były wskaźnikami produktu, a nie rezultatu.

Jakkolwiek SPW nie odnosił się wprost do zjawiska cyberprzemocy, przewidywał wprowadzanie przez Gimnazjum programów profilaktycznych oraz realizację zadań związanych z uświadamianiem konsekwencji stosowania przemocy w środkach audiowizualnych (telefon komórkowy, internet). Jednakże zapis ten został wprowadzony do SPW dopiero od roku szkolnego 2015/2016.

Opracowywane w Szkole SPW i SPP były uchwalane przez radę rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną. Mimo braku szczegółowych zapisów w SPP dotyczących działań w zakresie profilaktyki zagrożeń cyberprzemocą, Szkoła przeprowadzała w ciągu każdego roku szkolnego szkolenia w tym zakresie skierowane do uczniów w uzgodnieniu z instytucjami zewnętrznymi (Policja, PP-P).

2 Prawidłowość i skuteczność podejmowanych działań profilaktycznych.

2.1. W celu uzyskania informacji dotyczących prawidłowości prowadzonych działań profilaktycznych w Szkole dokonano badania wybranych 16 losowo dzienników lekcyjnych w okresie objętym kontrolą¹⁸. Analiza dzienników lekcyjnych wskazała, że w Szkole realizowano szereg projektów profilaktycznych i tak:

Rok szkolny 2013/2014

¹⁸ Szczegółowemu badaniu poddano 16 dzienników lekcyjnych – 4 dzienniki lekcyjne z roku szkolnego 2013/2014 (2- klasa I, 1-klasa II, 1- klasa III), po 5 dzienników lekcyjnych z lat szkolnych 2014/2015, 2015/2016, (2- klasa I, 2-klasa II, 1- klasa III) oraz 2 dzienniki z roku szkolnego 2016/2017 (2- klasa I).

- Zajęcia profilaktyczne nt. „Stop Cyberprzemocy” – adresowany do uczniów klasy I, czas trwania 90 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej – prowadzone przez specjalistę z Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej,
- Zajęcia nt. „Zagrożenia w sieci – cyberprzemoc” – adresowane do uczniów klas II, czas trwania 45 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej,
- Zajęcia nt. „Internet – niebezpieczeństwa, cyberprzemoc” - adresowane do uczniów klas III, czas trwania 45 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej.
- Zajęcia dotyczące przemocy w sieci w ramach programu „Widzę – Reaguję”, prowadzone przez funkcjonariuszy KMP, czas trwania 90 minut.

Rok szkolny 2014/2015

- Zajęcia profilaktyczne nt. „Cyberprzemocy” – adresowany do uczniów klasy I, czas trwania 90 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej – prowadzone przez wychowawców,
- Zajęcia nt.: „Zagrożenia wynikające z niewłaściwego korzystania z internetu” – adresowane do uczniów klas II, czas trwania 45 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej – prowadzone przez wychowawcę,
- Zajęcia nt. „Cyberprzemoc jak się przed nią ustrzec” - adresowane do uczniów klas III, czas trwania 45 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej – prowadzone przez wychowawcę.

Rok szkolny 2015/2016

- Przedstawienie profilaktyczne nt. „Cyberprzemoc” – adresowany do uczniów klas I i II, czas trwania 90 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej, przez funkcjonariusza KMP, zorganizowane w ramach programu „Szkoła promująca zdrowie” dla klas I,
- Szkolenie profilaktyczne przeprowadzone w Miejskim Ośrodku Kultury w Piotrkowie Trybunalskim pt. „Bezpieczny internet” - adresowane do uczniów klas I, czas trwania 90 minut – pracownicy Urzędu Miasta i KMP.
- Zajęcia nt. „Internet – dobrodziejstwo czy przekleństwo, cyberprzemoc” - adresowane do uczniów klas III, czas trwania 45 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej – prowadzone przez wychowawcę.

Rok szkolny 2016/2017

- Zajęcia nt. „Cyberprzemoc” - adresowane do uczniów klas I, czas trwania 45 minut, prowadzone na godzinie wychowawczej, film i pogadanka,
- Szkolenie profilaktyczne przeprowadzone w Miejskim Ośrodku Kultury w Piotrkowie Trybunalskim pt. „Bezpieczny internet” - adresowane do uczniów klas I, czas trwania 90 minut – pracownicy Urzędu Miasta i KMP.
- Zajęcia profilaktyczne dotyczące cyberprzemocy w Szkole prowadzone były tylko dla uczniów, a treści z tego zakresu zostały włączone do SPW.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że prowadzone były też indywidualne rozmowy z rodzicami i uczniami w sytuacji, kiedy zjawisko cyberprzemocy miało miejsce w Szkole¹⁹. Poruszane podczas realizacji zajęć profilaktycznych treści dotyczyły:

- wyjaśnienia zjawiska cyberprzemocy,
- uczenia zasad odpowiedzialnego i bezpiecznego korzystania z internetu i telefonii komórkowej, co było ważnym czynnikiem w zapobieganiu cyberprzemocy,
- uświadamiania całej społeczności szkolnej (uczniom, rodzicom, nauczycielom) zagrożeń, jakie płynęły z tych technologii.

Dodatkowo prelekcje i pogadanki pogłębiane były projekcjami filmów albo ich części, np. „Profilaktyka cyberprzemocy w szkole. Jak jest – jak powinno być?”. Warsztaty i zajęcia profilaktyczne organizowane przez podmioty zewnętrzne prowadzone były

¹⁹ Rok szkolny 2013/2014, 2015/2016.

przez specjalistów z zakresu cyberprzemocy. Wychowawcy klas natomiast posilkowali się materiałami dostępnymi w internecie, zamieszczonych na stronach ORE, Fundacji „Dzieci Niczyje”, Centrum Edukacji Europejskiej czasopismach specjalistycznych np. prenumerowanym w Szkole miesięczniku „Sygnał”. Zatrudnieni w szkole nauczyciele ukończyli indywidualne formy doskonalenia m. in. w zakresie cyberprzemocy (6 osób). Działania profilaktyczne realizowane przez Szkołę miały charakter profilaktyki uniwersalnej i skierowane były wyłącznie do uczniów. Ponadto na przestrzeni badanego okresu w Szkole przeprowadzano szkolenia dla rodziców klas I-III. Treści poruszane podczas przedmiotowych szkoleń dotyczyły zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania przez młodzież szkolną komputerów i telefonów komórkowych (robienie rozsyłanie zdjęć przez internet, obrażanie, wyśmiewanie wysyłanie wiadomości oraz zdjęć o treści erotycznej, podszywanie się pod inne osoby). Spotkania te miały pomóc rodzicom w poznaniu problemu cyberprzemocy oraz wskazać miejsca, w których mogli uzyskać pomoc oraz dodatkowe informacje.

Przy prowadzeniu zajęć profilaktycznych odnoszących się do cyberprzemocy Szkoła współpracowała z wieloma podmiotami zewnętrznymi, wśród których były: KMP, PP-P, Fundacji „Dzieci Niczyje”, Urząd Miasta. Współpraca była planowana jednakże terminy spotkań zależne były od harmonogramu pracy tych instytucji. W roku szkolnym 2013/2014 Szkoła rozpoczęła współpracę z KMP i PP-P na skutek zaistniałego w jednej z klas zjawiska cyberprzemocy.

Cyberprzemoc była osobnym tematem zajęć profilaktycznych prowadzonych w Szkole. Wśród nich były m. in. zajęcia pn. „Stop cyberprzemocy”, Cyberprzemoc jak się przed nią ustrzec”, „Zagrożenie w sieci – cyberprzemoc”. Temat przeciwdziałania zjawisku cyberprzemocy był także częścią realizowanych w Szkole bloków tematycznych np. pn. „Bezpieczny internet”, „Odpowiedzialność prawna nieletnich”, „Internet – dobrodziejstwo czy przekleństwo”, „Widzę – Reaguję”, „Mobbing w grupie rówieśniczej”, „Zjawisko sekstingu – skutki niebezpiecznej zabawy”. Natomiast w działalności profilaktycznej Szkoła nie wykorzystywała materiałów dotyczących przeciwdziałaniu zjawisku cyberprzemocy opracowanych przez Akademicką Sieć Komputerową²⁰. Nie posiadała także wiedzy o istnieniu takiej pomocy dydaktycznej.

(dowód: akta kontroli str.259-290)

2.2. Prowadzona w Szkole działalność profilaktyczna i wychowawcza podlegała w kontrolowanym okresie ewaluacji wewnętrznej.

Z protokołów Rady Pedagogicznej z poszczególnych okresów wynikało, że Szkoła systematycznie rozpowszechniała wśród młodzieży wiedzę o bezpieczeństwie oraz kształtowaniu właściwych postaw wobec zagrożeń poprzez m. in. zajęcia psychoedukacyjne: „Stop cyberprzemocy” i „Cyberprzemoc wśród młodzieży”, prowadzone przez pedagoga PP-P, zajęcia z funkcjonariuszami policji nt. „Stop cyberprzemocy”, zajęcia z psychologiem szkolnym nt. „Przeciwdziałanie przemocy”, oraz szkolenie pt. „Jak przeciwdziałać cyberprzemocy” – przewidziane do realizacji w roku szkolnym 2016/2017.

Przeprowadzana w Szkole w okresie kontrolowanym ewaluacja zewnętrzna prowadzona przez Kuratorium Oświaty nie obejmowała problematyki cyberprzemocy.

Wyniki przeprowadzonego w ramach kontroli badania ankietowego wśród rodziców uczniów Szkoły, gimnazjalistów i nauczycieli wskazały, że:

²⁰ Zamieszczanych m.in. na stronie <http://akademia.nask.pl/baza-wiedzy/publikacje.html>, data dostępu 27 lutego 2017 r.

- 54% rodziców uczestniczyło w zajęciach, pogadankach, wywiadówkach, prelekcjach dotyczących zjawiska cyberprzemocy, organizowanych na terenie Szkoły
- 60% uczniów miało możliwość uczestniczenia w zajęciach, z których mogli się dowiedzieć jak skutecznie przeciwdziałać cyberprzemocy.
- 28% uczniów stwierdziło, że miało możliwość uczestniczenia w takich zajęciach, jednakże „niewiele z nich pamięta”.
- 48% rodziców stwierdziło, że przeprowadzane w Szkole zajęcia zmieniły ich wiedzę (w jakikolwiek sposób)
- Pośród ankietowanych gimnazjalistów fakt zmiany w jakikolwiek sposób własnej aktywności w internecie potwierdziło 36% spośród nich, chociaż 35% z nich było odmiennego zdania, a 27% nie wie czy własny sposób aktywności w internecie uległ jakiegokolwiek zmianie.

(dowód: akta kontroli str.291-311, 320-324)

2.3. W planach doskonalenia zawodowego oraz dokształcania nauczycieli Szkoła uwzględniła m. in. diagnozę potrzeb nauczycieli. Umiejętności wymagające doskonalenia wskazane przez poszczególnych nauczycieli dotyczyły w szczególności doskonalenia pracy wychowawczej, zapobiegania problemom dojrzewania, w tym zapobiegania wszelkim przejawom przemocy. W planie doskonalenia zawodowego oraz dokształcania nauczycieli na rok szkolny 2015/2016 wśród priorytetów pracy Szkoły uwzględniono tematykę związaną m. in. ze „zwiększeniem skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkole, w szczególności przeciwdziałanie krzywdzeniu dzieci zarówno w świecie realnym jak i w internecie”. W roku szkolnym 2016/2017 w planie nadzoru pedagogicznego zaplanowano szkolenie Rady Pedagogicznej nt. „Jak przeciwdziałać cyberprzemocy”.

W ramach samokształcenia sześcioro nauczycieli w roku szkolnym 2015/2016 ukończyło indywidualne formy doskonalenia w zakresie cyberprzemocy, sekstingu, seksualizacji, pornografii. Nauczyciele uczestniczyli w kursach, szkoleniach organizowanych przez instytucje doskonalące oraz w ramach samokształcenia korzystając z materiałów dostępnych w internecie – strony ORE, Fundacji „Dzieci Niczyje”, Centrum Edukacji Europejskiej, a także z czasopism specjalistycznych prenumerowanych przez Szkołę.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że w latach szkolnych 2013/2014, 2014/2015 nie planowano szkoleń w zakresie cyberprzemocy wśród nauczycieli, gdyż większość z nich uczestniczyła w tego typu szkoleniach w latach poprzednich i posiadała aktualną wiedzę dotyczącą zjawiska. Ponadto nauczyciele ustawowo zobowiązani byli do samokształcenia i poszerzania warsztatu pracy.

Działania podejmowane w Szkole w tym zakresie były spójne z działaniami zaplanowanymi w SPW. Dyrektor Szkoły w wyjaśnieniach podał, że działania profilaktyczne prowadzone były, aby zapobiegać szerzeniu się zjawiska cyberprzemocy. Natomiast w SPP nie zapisano działań związanych z cyberprzemocą odnoszących się wprost do cyberprzemocy.

(dowód: akta kontroli str.312-319, 325-330)

2.4. W kontrolowanym okresie Szkoła nie uczestniczyła w konferencjach i szkoleniach z zakresu cyberprzemocy w ramach programów MEN²¹. Szkoła otrzymywała i korzystała z ofert działań profilaktycznych adresowanych do dyrektorów szkół, kadry pedagogicznej, uczniów w zakresie cyberprzemocy. Otrzymane materiały edukacyjne w formie – plakatów, ulotek, broszur, filmów

²¹ Ministerstwo Edukacji Narodowej.

edukacyjnych – wykorzystywane były podczas realizacji zajęć profilaktycznych przez wychowawców.

(dowód: akta kontroli str.320-324)

Ustalone
nieprawidłowości

Ocena cząstkowa

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Prowadzone w Szkole działania profilaktyczne miały na celu przybliżenie młodzieży szkolnej uczniom problematyki cyberprzemocy.

Działalność wychowawcza i profilaktyczna prowadzona w Szkole była w okresie objętym kontrolą przedmiotem ewaluacji wewnętrznej. Ewaluacja ta potwierdziła, że systematycznie rozpowszechniano wśród młodzieży wiedzę o bezpieczeństwie oraz kształtowaniu właściwych postaw wobec zagrożeń w zakresie cyberprzemocy.

Skuteczność prowadzonych działań profilaktycznych w ww. zakresie potwierdziła ponad 1/3 uczniów Szkoły, poddanych ankietowaniu przez NIK.

Natomiast ewaluacja zewnętrzna prowadzona przez Kuratorium Oświaty nie obejmowała problematyki cyberprzemocy.

Nauczyciele zatrudnieni w Szkole doskonalili swoje umiejętności praktyczne i edukacyjne w ramach kursów, szkoleń organizowanych przez instytucje doskonalące jak i Szkołę oraz samokształcenia, korzystając z materiałów dostępnych w internecie.

3. Prawidłowość i skuteczność reakcji na stwierdzone akty cyberprzemocy.

3.1. Rozpoznanie zagrożenia uczniów cyberprzemocą, w kontrolowanym okresie, odbywało się na podstawie wprowadzonych wewnętrznie Szkolnych procedur postępowania, mających na celu zapewnienie uczniom bezpieczeństwa i ochrony przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, uzależnieniami i demoralizacją. Jednakże, pomimo wystąpienia w roku szkolnym 2013/2014 w Szkole zjawiska cyberprzemocy „Procedury postępowania nauczycieli w sytuacji ujawnienia w szkole zjawiska cyberprzemocy” wprowadzono dopiero w roku szkolnym 2016/2017.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że dotychczas ustanowione były „Procedury postępowania zapewniające uczniom bezpieczeństwo przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, uzależnieniami i demoralizacją, stosowano zasady postępowania wobec ofiary i sprawcy w przypadku wystąpienia sytuacji przemocy”. Ponadto konsultowano sposoby postępowania z funkcjonariuszami KMP, korzystano z informacji zawartych w publikacjach oraz aktach prawnych: „Przewodnik po wybranych przepisach prawnych w sprawach nieletnich zagrożonych demoralizacją” – opracowany przez Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi, strona internetowa: www.ore.edu.pl, ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r., KPC²², KPK²³. Ponadto Szkoła, po wystąpieniu zjawiska cyberprzemocy w roku szkolnym 2013/2014 – według jej Dyrektora - prowadziła wzmoczone obserwacje uczniów podczas przerw międzylekcyjnych, pogadanki w klasach podczas godzin wychowawczych, a ponadto rozbudowano monitoring wizyjny i wykorzystywano go do wyjaśniania zaistniałych sytuacji, wyrywkowo obserwowano zachowania uczniów na terenie szkoły i w jej otoczeniu, przeprowadzano rozmowy indywidualne z uczniami objętymi szczególnym nadzorem, czy też uwrażliwiano rodziców na problemy dzieci w okresie dorastania.

²² Kodeks Postępowania Cywilnego.

²³ Kodeks Postępowania Karnego.

Opracowane w roku szkolnym 2016/2017 procedury były zgodne zarówno z wytycznymi Kuratorium Oświaty udostępnionymi w formie „Poradnika dla szkół” pt. „Jak reagować na cyberprzemoc” dostępnego online, jak i „Standardem Bezpieczeństwa online placówek oświatowych” opublikowanego przez Ministerstwo Cyfryzacji.

(dowód: akta kontroli str.334-343, 349-350)

3.2. W kontrolowanym okresie zjawisko cyberprzemocy w Szkole wystąpiło dwukrotnie. Pierwszy przypadek zanotowano w roku szkolnym 2013/2014 (ofiara cyberprzemocy dotknięty został jeden uczeń Szkoły a sprawcami było dwoje uczniów Szkoły). Kolejny przypadek wystąpił w roku szkolnym, 2015/2016 (sprawca i ofiara byli uczniami Szkoły). W obu przypadkach działanie sprawców cyberprzemocy polegało na rozpowszechnianiu zdjęć kompromitujących ich ofiary.

(dowód: akta kontroli str.344-345)

3.3 W związku ze stwierdzeniem w Szkole ww. przypadków cyberprzemocy, pomocy udzielono dwojgu uczniom. W pierwszym przypadku uczeń osobiście zgłosił się do pedagoga szkolnego, informując o zaistnieniu tej formy przemocy. Uczniowi poszkodowanemu udzielono wsparcia emocjonalnego w postaci spotkań z pedagogiem i psychologiem. Rodzice poszkodowanego zostali powiadomieni o zaistniałej sytuacji i poinformowani, jakie przysługiwały im środki ochrony prawnej. Uczeń skierowany został także na konsultację psychiatryczną z powodu podejrzenia depresji. Natomiast rodzice ucznia poszkodowanego skorzystali z przysługujących im praw i zgłosili sprawę Policji. W stosunku do sprawców cyberprzemocy podjęto działania polegające na rozmowie z nimi i ich rodzicami. Następnie sprawa skierowana została do KMP i trafiła do sądu. Uczeń otrzymywał regularne wsparcie przez okres roku szkolnego, w którym ujawniono zdarzenie oraz – wg potrzeby – do czasu ukończenia Szkoły, tj. łącznie przez okres 2 lat.

Wobec sprawców cyberprzemocy oprócz rozmów wychowawczych zastosowano także kary dyscyplinarne przewidziane przez Szkolny System Oceniania w postaci – obniżonej oceny z zachowania. Ponadto główny sprawca na wniosek rodzica trafił do ośrodka wychowawczego z powodu problemów związanych z demoralizacją.

W kolejnym przypadku rodzice poszkodowanego ucznia zgłosili do pedagoga szkolnego zaistnienie cyberprzemocy. W tym przypadku uczniowi poszkodowanemu udzielono pomocy psychologicznej, przeprowadzono rozmowę z rodzicami, a szkoda została naprawiona (zdjęcie zostało usunięte i nie było rozpowszechniane). W stosunku do sprawców zdarzenia podjęto rozmowy w celu omówienia ich zachowania uświadamiając im niewłaściwość postępowania i konsekwencje z niego płynące. Po podjętych rozmowach dyscyplinujących wobec sprawców cyberprzemoc nie była kontynuowana. Sprawa była monitorowana po zakończeniu zdarzenia przez ok. miesiąca, w formie – obserwacji i indywidualnych rozmów z pedagogiem. Sprawca cyberprzemocy został ukarany obniżeniem oceny z zachowania i przeprosił poszkodowanego w obecności rodziców, pedagoga szkolnego i wychowawcy.

Zaistniałe zjawisko cyberprzemocy skutkowało podjęciem przez Szkołę działań profilaktycznych, w postaci lekcji wychowawczych, na których wychowawca i pedagog poruszali takie zagadnienia, jak: „czym jest cyberprzemoc”, „jakie są jej formy”, „gdzie szukać pomocy”, „kogo informować”, „jakie są skutki” oraz „jak chronić się przed cyberprzemocą”. Działania profilaktyczne skierowane były do uczniów klasy, w których zaistniało zjawisko. Po zaistnieniu cyberprzemocy na przestrzeni całego kontrolowanego okresu Szkoła podejmowała rozmowy z rodzicami uczniów klas I i III w formie pogadanek i szkoleń, w tym także

prezentacji multimedialnych dotyczących cyberprzemocy. Rodzice zobowiązali się do pomocy w kontroli treści (wpisów w sieci, publikacji zdjęć i filmików), z których korzystają dzieci i powiadamiania w przypadku zaistnienia tego typu zdarzeń w przyszłości. Ponadto na terenie Szkoły w kontrolowanym okresie miały miejsce zajęcia profilaktyczne z udziałem przedstawicieli Policji oraz PP-P, skierowane do wszystkich uczniów. Zajęcia z udziałem Policji prowadzone były w formie spotkań z młodzieżą nt. „Cyberprzemocy”, „Zjawiska sekstingu i jego skutków”, „Widzę – Reaguję”, „Odpowiedzialność prawna nieletnich”. Natomiast z udziałem przedstawicieli PP-P - w formie warsztatów nt. „Stop cyberprzemocy”, „Bezpieczne korzystanie z internetu”.

(dowód: akta kontroli str.362-389)

Badanie ankietowe przeprowadzone podczas kontroli wśród nauczycieli Szkoły wykazało, że po ujawnieniu faktu cyberprzemocy podjęte działania dotyczyły: poinformowania rodziców, Policji, obniżenia oceny z zachowania osobom będącym sprawcami cyberprzemocy, a ponadto przeprowadzono pogadanki wśród uczniów i rodziców. Takich odpowiedzi udzielało 23% ankietowanych nauczycieli, 7% stwierdziło, że nie wie czy w szkole podjęto jakieś działania w tym względzie, a pozostali ankietowani (70%) w latach 2013-2016 nie zetknęli się w Szkole ze zjawiskiem cyberprzemocy.

(dowód: akta kontroli str. 133-136)

3.4. Szkoła informowała rodziców i kuratora sądowego, a rodzice informowali Policję o przedstawionych przypadkach cyberprzemocy. Informacja przekazywana do rodziców w każdym przypadku zawierała pouczenie o przysługujących im środkach ochrony prawnej dostępnych w danej sytuacji oraz podjętych działaniach w związku z tymi zdarzeniami. Jednakże Szkoła nie otrzymywała zwrotnych informacji o podjętych działaniach ze strony ww. instytucji.

(dowód: akta kontroli str.344-348)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zwraca uwagę, że w kontekście informacji uzyskanych z przeprowadzonego podczas kontroli badania ankietowego wynika, że aż 15% uczniów bezpośrednio zetknęło się z cyberprzemocą, co świadczy o braku wiedzy o skali występowania zjawiska cyberprzemocy.

Ocena częściowa

W Gimnazjum pisemne procedury (zasady postępowania) w sytuacji zagrożenia cyberprzemocą zostały opracowane dopiero w roku szkolnym 2016/2017. Do czasu ich opracowania Szkoła posilała się ustanowionymi procedurami postępowania zapewniające uczniom bezpieczeństwo przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, uzależnieniami i demoralizacją. Ponadto konsultowała sposoby postępowania z funkcjonariuszami KMP oraz korzystała z informacji zawartych w publikacjach oraz aktach prawnych.

Sposób postępowania Szkoły w przypadkach wystąpienia cyberprzemocy w roku szkolnym 2013/2014 i 2015/2016 potwierdził, że brak pisemnych procedur nie stanowił bariery dla właściwego postępowania. Każdorazowo, w przypadku wystąpienia cyberprzemocy, Szkoła informowała rodziców poszkodowanych uczniów oraz właściwe instytucje o zaistnieniu takiego zdarzenia i podjętych działaniach. Rodzice poszkodowanych dzieci otrzymywali informacje o środkach ochrony prawnej, jakie im przysługują. Instytucje, które Szkoła informowała o zaistniałym zjawisku cyberprzemocy nie przekazywały jednak informacji zwrotnej o podjętych przez nie działaniach.

V. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁴, wnosi o:

1. Opracowywanie programów profilaktycznych w oparciu o rzetelną diagnozę skali zjawiska cyberprzemocy, z uwzględnieniem wskaźników pozwalających na ocenę realizacji zaplanowanych działań.
2. Dokonywanie ewaluacji prowadzonych przez Szkołę działań profilaktycznych, których celem jest przeciwdziałanie zjawisku cyberprzemocy.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Łodzi.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Łódź, dnia 17 marca 2017 r.

Kontroler
Krzysztof Serwa
Specjalista kp.

podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Łodzi

Dyrektor
Przemysław Szewczyk

podpis

²⁴ Dz.U. z 2017 r., poz. 524